

PRINCÍP AUTONÓMIE VÔLE V PROCESNÝCH VZŤAHOCH S MEDZINÁRODNÝCM PRVKOM

Miloš Levrinc¹

Abstrakt

Sloboda voľby práva vychádza z autonómie strán nevyhnutnej pre fungovanie cezhraničných ekonomických vzťahov. Autonómia strán v oblasti zmluvných záväzkov je uznávaným inštitútom v rámci vnútroštátnej hmotnoprávnej úpravy, zároveň ako tzv. prorogácia aj v rovine procesnej. Kontrahujúcim stranám sa tak v rámci vnútroštátnych úprav priznáva právo tvoriť nielen obsah súkromnoprávných zmluvných záväzkov, ale dohodnúť sa aj v rámci riešenia sporov o inom miestne príslušnom súde než tom, ktorý inak vyplýva zo zákona. Zmluvná autonómia sa priznáva aj v oblasti zmluvných záväzkov s medzinárodným prvkom, kde majú kontrahujúce strany nielen právo tvoriť obsah zmluvy, zvoliť si objektívne právo, ktorým sa bude ich zmluvne založený záväzok spravovať, ale založiť dohodou taktiež právomoc súdov určitého štátu, prípadne rozhodcovského súdu na riešenie sporov vyplývajúcich z uvedených zmlúv s medzinárodným prvkom.

Kľúčové slová

súkromnoprávne vzťahy s cudzím prvkom, autonómia strán, voľba právomoci, implicitná voľba právomoci, prorogačná zmluva

Abstract

Freedom of choice of law is based on the autonomy of the parties necessary for the operation of cross-border economic relations. Party autonomy in contractual obligations is recognized institute on the national substantive modifications, also called as. Prorogation and in terms of process. Parties, as part of the national, the right to form not only the content of private contractual obligations, but also to agree in resolving a dispute about a place other than the competent court, which otherwise by law. The contractual autonomy was also granted to contractual obligations with an international element, where they kontrahujúce parties only the right to form the content of the contract, to choose objectively the law applicable to their contract based commitment to manage, but to establish agreement also jurisdiction of a State or the Court of Arbitration for resolution of disputes arising from those contracts with an international element.

Keywords

private law relations with a foreign element, party autonomy, implied prorogation of jurisdiction, prorogation agreement

¹ Autor príspevku pôsobí od r. 2002 na Právnickej fakulte UMB v Banskej Bystrici, v r. 2008 úspešne ukončil doktorandské štúdium vykonaním dizertačnej skúšky a obhajobou dizertačnej práce na tému - Zmluvy v medzinárodnom obchode. V súčasnosti pôsobí ako odborný asistent na Katedra medzinárodného, európskeho práva a právnej komunikácie Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Úvod

Autonómia strán v oblasti zmluvných záväzkov je uznávaným inštitútom v rámci hmotnoprávnej úpravy členských štátov. Kontrahujúcim stranám sa tak v rámci vnútroštátnych úprav členských štátov priznáva právo tvoriť obsah súkromnoprávných zmluvných záväzkov. Zmluvná autonómia sa priznáva aj v oblasti zmluvných záväzkov s cudzím prvkom, kde majú kontrahujúce strany nielen právo tvoriť obsah zmluvy, ale aj zvoliť si objektívne právo, ktorým sa bude ich zmluvne založený záväzok spravovať. Úplne pragmatickým, politickými proklamáciami podporovaným a účelom práva sledovaným cieľom takejto kolíznej zmluvnej autonómie slobodnej voľby práva je tak záujem na maximálnej právnej istote a prevencii pred vznikom sporu. Fakticky by strany mali byť nielen v priebehu realizácie konkrétneho zmluvného záväzkového vzťahu (plnenia ich záväzku), ale predovšetkým už pred uzatvorením samotnej zmluvy, podľa možností schopné posúdiť rozsah svojich práv, či ak chceme (vyjadrené inými slovami), ako by prípadný (hypotetický) spor z takejto zmluvy posúdil súd.² Rovnako v rovine procesnej majú zmluvné strany, resp. subjekty určitých súkromnoprávných vzťahov právo založiť dohodou právomoc súdov určitého štátu, prípadne rozhodcovského súdu na riešenie sporov vyplývajúcich z uvedených zmlúv s medzinárodným prvkom. Voľba práva teda nastoľuje režim celkom logickej vysokej miery predvídateľnosti rozsahu subjektívnych práv a voľba právomoci miesta rozhodovania sporov.

Jadro

Voľbu právomoci možno vnímať na úrovni národnej- vnútroštátnej, medzinárodnej a komunitárnej. Akékoľvek ustanovenie o právomoci podľa Zákona č. 97/1963 Zb. je možné použiť len vtedy, ak osobitné predpisy medzinárodného práva alebo práva EÚ neustanovujú inak. Predovšetkým je potrebné skúmať, či cudzí prvok v právnom vzťahu je „európskym prvkom“. Ak bude daný európsky prvok vo vzťahoch občianskych, obchodných, rodinnoprávných alebo dedičských, je nevyhnutné uprednostniť aplikáciu ustanovení o právomoci podľa nariadenia Brusel Ia³, nariadenia Brusel IIa⁴, nariadenia o vyživovacej

² Bělohávek, J. A. 2009. Římská úmluva/ Nařízení Řím I, I. díl, komentář. Praha: C.H. BECK, 2009, s. 587

³ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, Ú. v. EÚ L 351, 20.12.2012, p. 1–32

povinnosti⁵ a nariadenia o dedení č. 650/2012⁶. Ak sa v konaní nevyskytuje európsky prvok alebo nejde o veci spadajúce do pôsobnosti uvedených nariadení, spravidla sa uprednostní aplikácia medzinárodnej zmluvy, pokiaľ je takou SR viazaná. Ak niet takejto zmluvy použije sa ZMPS.⁷ I keď voľbu právomoci upravujú v určitom smere viaceré z uvedených nariadení, predmetom nášho záujmu bude predovšetkým voľba právomoci podľa nariadenia Brusel Ia, nakoľko toto sa uplatní zrejme v najpočetnejších sporových prípadoch v občianskych a obchodných veciach s cudzím medzinárodným prvkom.

V zmysle Nariadenia Brusel Ia (1215/2012) je európsky prvok daný vtedy, ak žalovaný má bydlisko (domicil) na území členského štátu EU bez ohľadu na bydlisko (domicil) žalobcu, to neplatí v prípade dohody o súdnej právomoci, kedy podľa Brusel Ia zmluvné strany nemusia mať bydlisko (domicil) v členskom štáte EÚ, podľa Brusel I stačilo, aby aspoň jeden z účastníkov mal bydlisko (domicil) v niektorom z členských štátov EÚ. Pojem domicil čl. 62, 63 Nariadenia Brusel Ia. Ustanovenia o voľbe právomoci súdov členského štátu v článku 25 Nariadenia Brusel Ia smeru k tomu, aby bol stranami zvolený konkrétny súd alebo súdy štátu, ktoré budú daný spor rozhodovať.⁸ Môže byť teda zvolený konkrétny súd alebo súdy štátu, ktoré budú spor rozhodovať. Jedná sa o prorogáciu súdu a doložka sa nazýva prorogačná. Napr. „Všetky spory vyplývajúce z tejto zmluvy sa budú rozhodovať Slovenskými súdmi“. V takomto prípade o príslušnosti konkrétneho súdu rozhodnú vnútroštátne predpisy SR, alebo môže znieť „Všetky spory vyplývajúce z tejto zmluvy sa budú rozhodovať pred Okresným súdom v Banskej Bystrici“. Pri takejto voľbe však treba mať na pamäti, aby voľba konkrétneho súdu bola v súlade s pravidlami vecnej a funkčnej príslušnosti podľa vnútroštátnych predpisov daného štátu. Môže byť aj derogačná klauzula: „Pre všetky spory vyplývajúce z tejto zmluvy sa odníma právomoc súdov SR“.⁹ Dohodnutá právomoc je výlučná k ostatným pravidlám Nariadenia pre určovanie právomoci s výnimkou výlučnej právomoci podľa čl. 24. Nie je možné uzavrieť dohodu o právomoci vo veciach, ktoré

⁴ Nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000, Ú. v. EÚ L 338, 23.12.2003, s. 1 - 29

⁵ Nariadenie Rady (ES) č. 4/2009 z 18. decembra 2008 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a o spolupráci vo veciach vyživovacej povinnosti, Ú. v. EÚ L 7, 10.1.2009, s. 1 – 79

⁶ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 zo 4. júla 2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve, Ú. v. EÚ L 201, 27.7.2012, s. 107 – 134

⁷ Lysina, P., Štefanková, N., Ďuriš, M., Števček, M. Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Komentár. 1.vydanie. Praha: C. H. BECK, 2012, s. 184-185

⁸ Pauknerová, M. Európske medzinárodné právo súkromé. 2.vydání. Praha: C.H.BECK, 2013, s. 113

⁹ Kyselovská, T. a kolektiv. Mezinárodní soudnictví. 2., dopl. A upr. Vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 48

spadajú do výlučnej právomoci podľa čl. 24 Nariadenia Brusel Ia. Prorogačná dohoda nemá účinky ani vtedy ak nerešpektuje obmedzenia dané ustanoveniami o špeciálnej právomoci podľa Nariadenia podľa Brusel Ia- poisťné zmluvy čl. 15, spotrebiteľské zmluvy čl. 19 a individuálne pracovné zmluvy čl. 23. Má však prednosť pred ustanoveniami všeobecnej, osobitnej a alternatívnej právomoci. Prorogačná dohoda však nebráni založeniu právomoci podľa čl. 26 Nariadenia Brusel Ia - implicitná voľba právomoci- účasťou na konaní. Nerešpektovania dohody o voľbe právomoci nie je však sankciované neuznaním rozhodnutia.

Možnosť založenia dohody o právomoci podľa Nariadenia Brusel Ia: vo veciach spadajúcich pod Nariadenie Brusel Ia; právny vzťah, ktorý spadá pod občianske a obchodné veci a vo vzťahu je prítomný cudzí, medzinárodný prvok; strany nemusia mať bydlisko v členskom štáte EÚ; nemôže byť neplatná podľa práva štátu zvoleného súdu, materiálna platnosť sa posudzuje podľa práva štátu súdu, ktorý bol zvolený. Dohoda o právomoci sa môže týkať už vzniknutých sporov, alebo, ktoré ešte len vzniknú, môže sa týkať všetkých sporov, ktoré z daného vzťahu vzniknú alebo môžu vzniknúť, rozsah možno obmedziť. Nariadenie Brusel Ia uvádza formálne podmienky.

Prorogačná dohoda sa môže podľa čl. 25 Nariadenia Brusel Ia uzavrieť v podstate štyrmi spôsobmi :

- a) Písomne- na jednom alebo viacerých dokumentoch i elektronicky- emaily (nie sms, video konferencie)¹⁰, za písomnú formu možno považovať aj odkazom na všeobecné obchodné podmienky,
- b) Ústne s písomným potvrdením- stačí ak osoba obdrží písomné potvrdenie dohody, nemusí ho potvrdzovať, len ho nesmie namietat'. V tejto súvislosti poukazujem napr. na Rozsudok Krajského súdu Bratislava 2Cob/53/2013 zo dňa 20.01.2015. V posudzovanom prípade návrh kúpnej zmluvy, ktorý obsahoval aj dohodu o právomoci nebol podpísaný žalovaným, bol však žalovaným predložený žalobcovi, žalobca podpisom tento návrh prijal, nie je rozhodujúce, že na zmluve absentuje podpis predkladateľa zmluvy. Stačí prijatie žalobcom. V prípade rozhodcovskej doložky iba písomné prijatie nestačí.
- c) Vo forme odpovedajúcej praxe medzi stranami- prax komunikácie, ktorú medzi sebou zaviedli.

¹⁰ Tamtiež s. 51

- d) Vo forme odpovedajúcej medzinárodným obchodným zvyklostiam- podmienka je, že strany tieto obchodné zvyklosti poznajú alebo ich mali poznať a že sú v konkrétnom odvetví všeobecne známe a pravidelne sa dodržiajú.

Čl. 26 Nariadenia Brusel Ia upravuje aj tzv. implicitnú voľbu právomoci- tzv. tichá dohoda o právomoci. Ak sa žalovaný dostaví na súd znamená, že vyjadrí záujem. V tomto prípade takémuto založeniu právomoci nebráni ani skutočnosť, že právomoc súdu nie je založená podľa iných pravidiel stanovených nariadením. Jeho právomoc je založená potom takouto tichou dohodou, kde žalovaný sa nemusí ani fyzicky na súd dostaviť, postačuje aj nejakým spôsobom vyjadriť záujem sa konania zúčastniť. Ani jeden z účastníkov nemusí mať v takomto prípade bydlisko v členskom štáte EÚ. Tichá dohoda o právomoci nie je možná vo veciach výlučnej príslušnosti podľa čl. 24 Nariadenia Brusel Ia. Vo veciach so slabšou stranou musí súd overiť, že je žalovaný informovaný o svojom práve namietať nepríslušnosť súdu a o účinkoch, ktoré vyvolá jeho účasť alebo neúčasť v konaní pred súdom.

Pokiaľ chceme poukazovať na právomoc rozhodcovského súdu, základom každého rozhodcovského konania je existencia rozhodcovskej zmluvy, ktorou sa strany podriadili právomoci rozhodcovského súdu, nakoľko rozhodcovské konanie je možné začať iba na návrh niektorej zo zmluvných strán. Rozhodcovská zmluva sa môže uzavrieť buď ako osobitná zmluva o tom, že všetky alebo niektoré spory, ktoré medzi stranami vzniknú v určitom zmluvnom alebo inom právnom vzťahu sa rozhodnú v rozhodcovskom konaní, alebo ako rozhodcovská doložka k zmluve, ktorá bola medzi stranami uzavretá a zakladá medzi nimi konkrétny právny vzťah. Otázky rozhodcovského konania, vrátane právomoci rozhodcovských súdov, sú vyňaté z vecnej pôsobnosti Nariadenia Brusel Ia, ako aj iných sekundárnych aktov EÚ. Rozhodcovské konanie, okrem vnútroštátnych predpisov jednotlivých štátov, upravujú medzinárodné multilaterálne zmluvy, predovšetkým Dohovor o uznaní a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí uzavretý dňa 10. júna 1958 v New Yorku („Newyorský dohovor“)¹¹ Základným pojmom rozhodcovského konania je arbitrabilita, posúdenie prípustnosti riešenia sporu v rozhodcovskom konaní, ktorá limituje zmluvnú voľnosť strán podriaďiť riešenie sporov vo svojej veci rozhodcovskému konaniu. „Arbitrabilitou nazývame okruh spoločenských vzťahov, pri ktorých štát dáva účastníkom z nich vzniknutých sporov možnosť zvoliť si podrobenie sa rozhodnutiu rozhodcovského

¹¹ Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 74/1959 Zb. o Dohovore o uznaní a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí

súdu namiesto podrobenia sa týmto štátnym (verejným) orgánom. Z arbitrability teda vyplýva okruh sporov, ktoré môžu byť riešené mimo štátnej (verejnej) sústavy orgánov s rozhodovacou právomocou.“¹² V teórii sa rozlišuje objektívna a subjektívna arbitrabilita. Pojem objektívna arbitrabilita sa stotožňuje s pojmom „arbitrabilita“ ako okruh vzťahov u ktorých právny poriadok pripúšťa vo všeobecnosti podrobenie sa rozhodcovskému súdu. Pojem subjektívna arbitrabilita označuje konkrétny okruh vzťahov vymedzený rozhodcovskou zmluvou. Dohovor o uznaní a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí uzavretý dňa 10. júna 1958 v New Yorku („Newyorský dohovor“)¹³ priamo arbitrabilitu neupravuje, v čl. V ods. 1 písm. a) stanovuje, že rozhodcovská zmluva musí byť platná podľa práva štátu, ktorému strany túto dohodu podrobili, alebo v nedostatku odkazu v tomto smere, podľa práva krajiny, kde sa rozhodnutie vydalo. Podľa článku V ods. 2 písm. a Newyorského dohovoru je prípustnosť predmetu rozhodcovskej zmluvy posudzovaná z pohľadu práva krajiny uznania a výkonu rozhodcovského rozhodnutia. Tento dôvod má súd skúmať ex offio. Podľa článku VI ods. 2 Európskeho dohovoru o obchodnej arbitráži¹⁴ pri rozhodovaní o existencii alebo platnosti rozhodcovskej zmluvy súdy zmluvných štátov budú spôsobilosť strán posudzovať podľa práva platného pre tieto strany, a pokiaľ ide o iné otázky (vrátane existencie alebo platnosti rozhodcovskej zmluvy), budú postupovať podľa práva, ktorému strany podrobili svoju rozhodcovskú zmluvu; ak nebola o tomto práve urobená žiadna zmienka, podľa práva krajiny, v ktorej sa má vydať rozhodcovské rozhodnutie; ak nebola urobená zmienka o práve, ktorému strany podrobili svoju zmluvu, a ak v čase, keď otázka bola podaná na súde, nemôže sa predvídať, v ktorej krajine sa má vydať rozhodcovské rozhodnutie, podľa práva použiteľného podľa kolíznych pravidiel prejednávajúceho súdu. Súd môže odmietnuť uznanie rozhodcovskej zmluvy, ak podľa práva jeho štátu spor sa nemôže podrobiť rozhodcovskému rozhodnutiu.

Záver

Ako vyplýva z doteraz uvedeného rozboru, princíp autonómie strán pri založení právomoci súdov na riešenie sporov zo súkromnoprávných vzťahov s cudzím prvkom je vymedzený podmienkami, obmedzeniami a rozsahom stanoveným samotným právnym poriadkom, ktorý

¹² Lysina, P., Ďuriš, M., Haťapka, M. a kol. Medzinárodné právo súkromné. 2. Vydanie. Bratislava: C. H. BECK, 2016, s. 485

¹³ Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 74/1959 Zb. o Dohovore o uznaní a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí

¹⁴ Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 176/1964 o Európskom dohovore o obchodnej arbitráži

voľbu právomoci umožňuje. Cieľom tohto článku bolo priblížiť čitateľovi význam voľby právomoci (konsenzu strán pri výbere súdišťa) v súkromnoprávných vzťahoch s cudzím prvkom v medzinárodnom práve súkromnom a pokúsiť sa podať výklad niektorých vybraných rozhodných právnych noriem.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice:

BĚLOHLÁVEK, J. A. 2009. Římská úmluva/ Nařízení Řím I, I. díl, komentář. Praha: C.H. BECK, 2009, ISBN978-80-7400-504-6

KYSELOVSKÁ, T. a kolektiv. Mezinárodní soudnictví. 2., dopl. A upr. Vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, ISBN 978-80-210-7751-5

LYSINA, P., ĎURIŠ, M., HAŤAPKA, M. a kol. Medzinárodné právo súkromné. 2. Vydanie. Bratislava: C. H. BECK, 2016, ISBN 978-80-89603-43-5

LYSINA, P., ŠTEFANKOVÁ, N., ĎURIŠ, M., ŠTEVČEK, M. Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Komentár. 1.vydanie. Praha: C. H. BECK, 2012, ISBN 978-80-7400-415-5

PAUKNEROVÁ, M. Europäische Mezinárodní právo soukromé. 2.vydání. Praha: C.H.BECK, 2013, ISBN 978-80-7400-504-6

Internetové zdroje:

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, Ú. v. EÚ L 351, 20.12.2012, p. 1–32

Nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000, Ú. v. EÚ L 338, 23.12.2003, s. 1 - 29

Nariadenie Rady (ES) č. 4/2009 z 18. decembra 2008 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a o spolupráci vo veciach vyživovacej povinnosti, Ú. v. EÚ L 7, 10.1.2009, s. 1 – 79

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 zo 4. júla 2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve, Ú. v. EÚ L 201, 27.7.2012, s. 107 – 134

Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 74/1959 Zb. o Dohovore o uznaní a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí

Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 74/1959 Zb. o Dohovore o uznaní a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí

Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 176/1964 o Európskom dohovore o obchodnej arbitráži